

YOKSUL DERVİŞ'İN ŞİİRLERİNDE HACI BEKTAŞ VELİ SEVGİSİ*

The Love of Hacı Bektaş Veli in Yoksul Derviş's Poems

Mehmet SARI**

Öz

Yoksul Derviş, asıl adı Şemsettin Kubat olan bir halk ozanıdır. Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesine bağlı Karacalar köyünde doğup büyümüştür. İlk dinî eğitimini köyünde ve Emirdağ ilçesinde almıştır. Çiftçi olan babasına yardım ettiği için ilkokula gidememiştir. Okuma arzusu ile İstanbul'a gitmiş ve dinî eğitimini geliştirerek köyüne dönmüştür. Köyündeki Kadiri tarikatı dergâhında derviş olarak hizmete başlamıştır. Sonraki yıllarda girdiği sınavlarda başarı sağlayarak imamlık yapma hakkını kazanmıştır. Şiir yazmaya küçük yaşlarda başlayan Kubat, Latin harflerini okuyup-yazmayı askerlik yaptığı sırada öğrenmiştir. Daha sonraki yıllarda saz çalmaya da başlamış, yarışmalara, konserlere katılmıştır. Verdiği konserlerle bir halk ozanı olarak tanınmış, yurt içinde ve yurt dışında ünlenmiştir.

Şiirleri dergi ve gazetelerde yayımlanmış ve kitap olarak basılmıştır. Hakkında bilimsel çalışmalar yapılmış, tezler hazırlanmış ve kitaplar yazılmıştır. Şiirlerinde Hak, Hz. Muhammed ve Hz. Ali aşkı önde gelmektedir. Bağlı bulunduğu tarikatla birlikte diğer tarikatların uluları üzerine de şiirler yazmıştır. Abdulkâdir Geylânî, Yunus Emre, Hazreti Mevlânâ, Hacı Bektaş Veli, Hak Halili ve Bacı Sultan bunlardan bazılarıdır.

Çalışmada Yoksul Derviş'in hayatından ve eserlerinden söz edilerek "Hacı Bektaş Veli" hakkında yazdığı şiirler üzerinde durulmuştur. "Hünkâr Hacı Bektaş Veli", "Hacı Bektaş Veli", "Veli Merhaba" gibi adlarla yazılan ve bazıları ilk defa burada yayımlanan şiirlerde Hacı Bektaş Veli'nin ilkelerine candan bağlılık ve ona karşı duyulan sevgi dile getirilmiştir. Özellikle tam metinleri verilen altı şiir, Hacı Bektaş Veli'nin hayatından ve kerametlerinden söz etmesi açısından belge durumundadır. Çalışmada Hacı Bektaş Veli'nin, başka tarikatlara bağlı şairlerce de sevildiği, Kadiri tarikatına bağlı Yoksul Derviş'in şiirleri örnek gösterilerek anlatılmıştır. Böylece Hacı Bektaş Veli'nin öğretilerinin ve sevgisinin tarikatlar üstü ortak insani değerler olduğu dikkate sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yoksul Derviş, Hacı Bektaş Veli, Sevgi, Kadiriilik, Karacalar Dergâhı.

Abstract

Yoksul Derviş is a folk poet whose real name is Şemsettin Kubat. He was born and raised in Karacalar village of Emirdağ district of Afyonkarahisar. He received his first religious education in his village and Emirdağ district. He could not go to primary school because he helped his father, who was a farmer. He went to Istanbul with the desire to read and returned to his village by improving his religious education. He started to serve as a dervish in the Kadiri sect dervish lodge in his village. In the following years, he succeeded in the exams he entered and gained the right to become an imam. Kubat, who started writing poetry at a young age, learned to read and write Latin letters during his military service. In the following years, he started to play the saz and participated in competitions and concerts. He was known as a folk poet with the concerts he gave, and became famous both at home and abroad.

* Geliş Tarihi: 02.07.2021, Kabul Tarihi: 26.07.2021. DOI: 10.34189/hbv.99.008

** Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, msari@aku.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000.0003-3566-116X>

His poems have been published in magazines, newspapers and books. Scientific studies have been done about him, theses have been prepared and books have been written. In his poems, God, Muhammad and Ali love comes first. Along with the sect he was affiliated with, he also wrote poems on the greats of other sects. Abdulkâdir Geylânî, Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektaş Veli, Hak Halili and Bacı Sultan are some of them.

In this study, the life and works of Yoksul Dervîş were mentioned and the poems he wrote about “Hacı Bektaş Veli” were emphasized. In the poems written with names such as “Hünkar Hacı Bektaş Veli”, “Hacı Bektaş Veli”, “Veli Merhaba” and some of which were published here for the first time, the sincere devotion to the principles of Hacı Bektaş Veli and the love for him were expressed. Especially the six poems, whose full texts are given, are documents in terms of mentioning the life and miracles of Hacı Bektaş Veli. In the study, the poems of Yoksul Dervîş, who was affiliated with the Kadîrî sect, in which Hacı Bektaş Veli was also loved by poets affiliated with other sects, were explained by showing examples. Thus, it has been taken into account that Hacı Bektaş Veli’s teachings and love are common human values above the sects.

Keywords: Yoksul Dervîş, Hacı Bektaş Veli, Love, Kadîrîlik, Karacalar Lodge.

1. Giriş

Yoksul Dervîş, vahdet dini İslam’ın birleştiriciliğini ailesinden, hocalarından ve dergâhta şeyhlerinden aldığı eğitimle iyi öğrenmiş; İslam yaşayışının ve şiirlerinin temel felsefesi haline gelmiştir. Hak, Muhammed, Ali ve din büyükleri üzerine yazdığı dinî ve tasavvufî şiirleri yanında, ırk, mezhep ve tarikat ayrımı yapmadan; teşkilatçılığı, ilmi, ahlaki ve sanatıyla topluma hizmet eden büyükler için de şiirler yazmıştır. Bağlı bulunduğu tarikatın ve dergâhın önderleri Abdulkadir Geylani, Hak Halili, Bacı Sultan (Zehra Sultan), Kadir Ağa vd. yanında Hazreti Mevlânâ, Hoca Nasreddin, Yunus Emre (Âşık Yunus Emre), Hacı Bektaş Veli (Hünkâr Hacı Bektaş Veli), Karacaoğlan (Aşık Karacaoğlan), Aşık Veysel, Aşık Mahsuni ve diğerleri üzerine değişik tür ve şekillerde şiirler yazmıştır.

Yoksul Dervîş’in şiirlerinde, Allah’ın zati ve sübutî sıfatları ile isimleri; edebiyatta özellikle kıssa ve mucizelerine telmih vesilesiyle Kur’an’da adları geçen Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. İsa, Hz. Muhammed gibi Peygamberler; Hz. Ali, Hz. Hüseyin, On iki imam, Eh-i Beyt, Kerbelâ olayı; Abdulkadir Geylani, Ahmed Yesevi, Mevlâna Celaleddin-i Rumî, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi tarikat önderi mutasavvîf şairler; bağlı bulunduğu Hak Halili Dergâhı ile Hak Halili, Zehra Şahbaz (Bacı Sultan/Zehra Bacı), Kadir Şahbaz (Kadir Ağa) gibi dergâhın uluları ve dinî-tasavvufî terimler çok geçer (Yıldırım, 2007; Sarı, 2010b)

Yaşayan halk ozanı olarak bilinen Yoksul Dervîş’in dinî ve tasavvufî yönü, “Âşık Yoksul Dervîş’in Şiirlerinde Dinî-Tasavvufî Unsurlar” adlı bir yüksek lisans tez çalışması (Yıldırım, 2007) ile basılan 15 kitabındaki şiirlerinden ve yayımlanmamış şiirlerinden hareketle hazırlanan “Hak Âşığı ve Halk Ozanı Âşık Yoksul Dervîş” adlı kitabın “Din ve Tasavvuf” başlıklı bölümünde (Sarı, 2010b: 237-319) değerlendirilmiştir.

Yoksul Derviş dinî, millî ve sosyal konular başta olmak üzere her konuda şiir yazmıştır. Bütün şiirlerinde birleştiricilik vasfı ve sevgisi öne çıkmaktadır. Çalışmamızda, Yoksul Derviş'in, ikisi ilk defa burada yayımlanacak olan Hacı Bektaş Veli'nin altı şiirinden hareketle ona duyduğu sevgiyi ve candan bağlılığı ile onun ilkelerini dile getirişi üzerinde durulacaktır.

2. Yoksul Derviş'in Hayatı, Eserleri ve Tarikatı

Halk ozanı ve Hak âşığı Yoksul Derviş'in asıl adı Şemsettin Kubat'tır. Şiirlerinde en çok kullandığı "Yoksul Derviş" mahlasından dolayı daha çok "Yoksul Derviş" diye tanınmıştır. Öyle ki kendisi dahi bazı şiirlerinde isminin "Yoksul Derviş" olduğunu söyler olmuştur. Şiirlerinde, "Yoksul Dîvâne", "Yoksul Dîvânî", "Âşık Yoksul Derviş", "Âşık Yoksul Divane", "Âşık Yoksul Dîvânî", "Yoksul Derviş Divane", "Yoksul Derviş Dîvânî", "Yoksul Dîvânî Dervîşân", "Yoksul Dîvânî Dervîş", "Yoksul Dervîş Devâî", "Yoksul Devâî", "Sefil Dervîş" mahlaslarını kullandığı görülmektedir (Sarı, 2010b: 25). Yoksul Derviş, aşağıda verilen ilk örnek dördüncü dizesindeki "Sevgiliye" sözü ile Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in kast edildiğini söylemiştir.

"Bu Âşık Yoksul Dîvânî

Candan kutluyor bu günü

Her gün sevgililer günü

Yaklaşalım Sevgiliye (Sarı, 2010b: 27).

**

"İsmimi sorarsan Şemsettin Kubat

Adana Bahçe'de tutmuşum nöbet

Sene altmış dördtür hemi de Şubat

Hayatımı özetleyim kısacık" (Sarı, 2010b: 26)

**

"İsmim Yoksul Dervîş aslım Dîvânî

Güruhu Naci'dir neslim Dîvânî

Cümlemiz de şu cihanın mihmanı

Konduk göçüyoruz gelmeyiz gayrı" (Sarı, 2010b: 26)

Yoksul Dîvânî adı,

Dost adını okudu

Yitirilen umudu

Sabırla bulmalıyız (Sarı, 2010b: 26)

**

Aslım Dîvâne'dir Yoksul Derviş'im

Elestü bezminden mesti sarhoşum

Gözyaşıyla geçer baharım kışım

Ali'yi seversen doldur sevdiğim (Sarı, 2010b: 26).

Şemsettin Kubat, Emirdağ İlçesi'ne bağlı, eski adı Karacaviran, yeni adı Karacalar olan bir Türkmen köyünde (Yaldızkaya, 1986: 3) çiftçilik yapan Seydi Efendi ile Fatma Hatice hanımın kurdukları ailenin en küçük çocukları olarak 1 Aralık 1943'te doğmuştur. Kubat'ın doğduğu Karacalar köyünde yaşayan insanların, mezhep ve inanç ayrımı gözetmeden hoşgörü ve birlik içinde yaşama anlayışı Şemsettin Kubat'ın şiirlerinin özünü oluşturur (Sarı, 2010b- C. I: 32-33). Karacalar köyündeki bu “sosyal bütünleşme”, sosyolojik bir yaklaşımla ele alınarak hakkında bilimsel bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Akkaya ve Koçak, 2021). Dedesi ulemadan Hacı Mustafa Efendi Kurtuluş Savaşı esnasında Yunan askerleri tarafından kurşuna dizilerek şehit edilmiştir (Ekmekçi, 2006: 501; Yaldızkaya, 2008: 17). Çiftçi olan babası Seydi Efendi, Hak Halili tarafından kurulan, kızı Bacı Sultan (Zehra Bacı/ Zehra Şahbaz) (Sarıtaş, 2018) tarafından faaliyetleri sürdürülen Kadiri Dergahı'nın “Hüseyin Kolu”na bağlıdır. Yoksul Derviş daha çocuk yaşlarda annesiyle birlikte gittikleri dergâhta Bacı Sultan'ın elini öper (Sarı, 2010b: 17). Bacı Sultan'ın kendisine okuyup tahsil yapmasını söylediği bu karşılaşma küçük Şemsettin'in geleceğinin atılan temeli olmuştur.

Şemsettin Kubat, Karacalar köyünde Hafız Hoca'dan ve Emirdağ merkezde Çarşı Camii İmamı Namık Şenel Hoca'dan temel dinî eğitimini alır; Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenir ve ezberler. Ancak bu yıllarda ilkokula gitme imkânı bulamaz. Yoksul Derviş, bazı kaynaklarda, “İlkokul mezunu” (Görkaş, 2002: Işık, 2005: 691); “Karacalar Köyü İlkokulu (1956) mezunu” (Işık, 2006: 2290) şeklinde verilen bilgilerin doğru olmadığını (Sarı, 2010b: 47), Yeni harfleri okuyup-yazmayı askerlik yaptığı yıllarda asker ocağında öğrendiğini söyler (Aydın, 2000: 57).

Çiftçilik yapan babasına yardımcı olurken tahsilini geliştirmeye imkân bulamayan Şemsettin Kubat, içindeki okuma arzusu ile Afyon'a oradan da kara trenle İstanbul'a gider. Bu sıralarda 12-13 yaşlarında olan Şemsettin Fatih'te oturan dayısının yardımı ile bir fabrikada iş bulup çalışmaya başlar. Bir süre sonra Eyüp

Sultan'da 700'e yakın talebesi bulunan bir yatılı okula kaydolarak eğitimini geliştirir. Burada aldığı eğitimden sonra İmam Hatip Lisesi'ne yazılır ve okuldan 1958-1959 döneminde mezun olur. İstanbul Müftülüğü Başkanlığında gerçekleşen imtihan sonucu başarılı görülerek hafızlık diplomasını alır (Sarı, 2010b- C. I: 48).

Şemsettin Kubat, tahsil için evinden kaçarak gittiği İstanbul'dan eğitimini ve diplomasını almış olarak 15-16 yaşları civarında köyüne döner. Elini öperek sevincini paylaşmak istediği babasının iki hafta önce vefat ettiğini öğrenir. Tahsili aksamasını diye kendisine haber verilmemiştir. Şemsettin Kubat, bu acı haber üzerine babasının bağlı bulunduğu dergâha giderek, Bacı Sultan'ın elini öper ve babasının yolundan gitmek istediğini söyler. Böylece 1959'da dervişliğe ilk adımını atmış ve hayatında yeni bir dönem başlamış olur. Ailesinin maddi ihtiyacını temin için babasının mesleği çiftçiliği devam ettiren Kubat, bir taraftan da manevi açlığını gidermek için dergâha giderek Bacı Sultan'ın söylediği ilahi, deyiş, nefes ve mersiyeleleri dinler (Sarı, 2010b- C. I: 19).

İstanbul'da aldığı diploma ile köyündeki Kubatlar Camii'nde fahri imamlığa başlayan Şemsettin Kubat, 1980'de Emirdağ Müftülüğü'nce yapılan yazılı ve sözlü sınavı kazanarak "İmam-Hatiplik Yapmaya Ait Yeterlik Belgesi"ni alarak Karacalar Köyü Türbe Camii İmamı olarak görevlendirilir (Sarı, 2010b- C. I: 19). Bazı kaynaklarda şiiir yazmaya 12 yaşlarında başladığı, ilk şiiirinin "Şehitlerin Anısı" adlı şiiiri olduğu söylenen Yoksul Derviş, şeyhinden dinlediği şiiirlerin tesiriyle kendi deyişlerini söylemeye başlar (Aydın, 2004: 530). Şiiir zevkinin gelişmesinde, dinî ve tasavvufî boyut kazanmasında babasından kalan kitaplardan Yunus Emre Divanı'nın da tesiri büyük olmuştur. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış divanı okumaktan ayrı bir haz duyan, bir kitabına "Yunusça Şiiirler" adını veren Kubat, "Manevi ilham kaynağım Bacı Sultan Hazretleri, şiiirde üstadım Yunus Emre oldu." (Sarı, 2010b- C. I: 440) der.

Şemsettin Kubat, 1962'de amcasının kızı Fadime ile evlenir. Geçen zaman içinde bu evlilikten beş çocukları dünyaya gelir (Sarı, 2010b- C. I: 29). Askerlik görevine 1964'de Denizli Er Eğitim Tugayı'nda başlayıp Kahramanmaraş 14. Piyade Alayı'nda devam eden Şemsettin Kubat bir vesile ile Ankara'da Kara Harp Okulu'nda askerlik yapan Âşık Mahsuni Şerif ile tanışır. Daha sonra eniştesi Musa Sayın'ın evinde Âşık Veysel ve Âşık Mahsuni Şerif'le birlikte çalıp söylerler. Bu mecliste, ileride tanınacak, Ozan Kamil de 8-10 yaşlarında bir çocuk olarak bulunmaktadır. Bu meclisleri takip eden Yoksul Derviş'in, Âşık Mahsuni Şerif'ten ve Deryami Baba'dan etkilendiği ve 1966'da saz çalmaya başladığı söylenir (Yaldızkaya, 2008: 17; Sarı, 2010b- C. I: 21).

Yoksul Derviş sonraki dönemlerde bağlı bulunduğu dergâhın, Nevruz, Hıdırellez, Aşure Merasimi, Bacı Sultan Anma Günleri gibi kültürel faaliyetlerinde çalıp söylemeye başlar. Önceleri kudümle yapılan semah ritmi, sazla icra edilir hale gelir (Sarı 2010:). Yoksul Derviş ilk konserini, 1980'de Emirdağı'nda Alay Komutanlığı'nda verir. Yine Emirdağı'nda 1983'te Âşık Mahsuni ve Ali Sağlam ile

birlikte bir konser verirler. Böylece başlayan konser hayatı yurt içinde ve yurt dışında ulusal ve uluslararası düzeye ulaşır. Yurt içinde “Âşıkklar Bayramı”, “Halk Ozanları”, “Antalya Elmalı Tekke Köyü Seyit Gazi ve Sücaaddin Veli Anma Günü”, “Abdal Musa Şenlikleri”, “Türk Dünyası Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası”, “Kırşehir Hacı Bektaş Veli Anma Toplantıları”, “Hamza Baba Şenlikleri”, “Karacaoğlan Festivali”, “Anadolu İnanç Önderleri” gibi etkinliklerde bulunur. Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Aydın, Eskişehir, Isparta, Nevşehir gibi çeşitli vilayetlerde düzenlenen törenlerde semah zakiri ve dergâh temsilcisi olarak görev yapar (Ekmekeçi, 2006: 501; Sarı, 2010b- C. I: 21).

Yurt dışında, Amerika, Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Azerbaycan, Türkmenistan gibi birçok devlette düzenlenen nevrüz, konser, kutlama, anma günü etkinliklerine katılmış plaket ve ödülleri almıştır (Sarı, 2010b- C. I: 137). Tesiri yurt dışına yayılan Yoksul Derviş’in şiirleri birçok antoloji, ansiklopedi, dergi, gazete ve kitaplarda yer almış; 150’den fazla şiiri de Fransızcaya çevrilmiştir.

Bir halk ozanı olan Yoksul Derviş ağıt, destan, deyiş, doğmaca, duvaz, güzelleme, ilahi, koçaklama, koşma, mersiye, methiye, nefes, övgü, taşlama, türkü gibi değişik türlerde şiir yazıp söylemiştir. Dinî ve tasavvufî şiirleri dışında aşk, sevgi, sosyal ve toplumsal; Atatürk, Cumhuriyet, kadın, ağaç-orman gibi değişik konularda da yazmıştır. Düzenlenen yarışmalarda irticalen söyleyerek ve atışmalara katılarak halk ozanlığı geleneğinin devamına katkı sağlamaya çalışmıştır. Kaynaklarda, Türk âşıklık geleneğini bütün gerekleriyle yerine getirebilme özelliklerine sahip “bâdeli” âşıklardan olduğu söylenilir (Nasrattınoğlu, 2006: 97). Şiirlerinde ifade edilmesine göre Yoksul Derviş’in içtiği “dolu”, “erenlerin” ve “kırkların içtiği”, şahmın sunduğu “dolu” olup Hak’tan gelmiştir:

“Kubatlardan Karacalar Köyü’nden

Pir Sultan Abdal’dan Aşık Veysel’de

Bâde içmiş Deryami’nin elinden

Nazı güzel Aşık Yoksul Derviş’im” (Sarı, 2010b- C. I: 153).

**

Gavsı Azam Veli geldi

Üçler beşler beli geldi

Bize Hak’tan dolu geldi

Hoş geldiniz mihman canlar (Sarı, 2010b- C. I: 154).

Kim Kur'ân'ı her gün aç

Erenlerden dolu iç

Dünyâ lezzetinden geç

Varlığından üryân olur (Sarı, 2010b- C. I: 154).

Bu konuda Yoksul Derviş, bir röportajda sorulan soru üzerine; “ ‘Bâdeli âşıklardandır’ denmesini kabul etmiyorum. Bacı Sultan Hazretlerinden el aldık, derviş olduk, gece rüyamızda gördük, eğitimine girdik. Örnek aldığım Yunus Emre Hazretleridir. Sazla ilk bulduğum yıllar 64-65 yıllarıdır. Aşık Mahsuni Şerif, Davut Sulari, Kul Hasan, Kul Ahmet üstatlarımdır” (Sarı, 2010b- C. I: 155) şeklinde cevap verir. Yoksul Derviş'in henüz yayımlanmamış elindeki eserleri dışında yayımlanmış 15 eseri bulunmaktadır:

- *Kerbelâ Şehitleri*, Âşık Yoksul Derviş-Şemsettin Kubat-, Akademi Matbaası, Kızılay/Ankara, 1967, 42 sayfa. (Yoksul Derviş, yayımlanan bu ilk kitabının adının bazı araştırmalarda *Şehidlerin Anısı* şeklinde geçmesinin yanlış olduğunu söyler, (Sarı, 2010b- C. I: 145).
- *Gönülden Sesler-Şiirler-*, Yoksul Derviş-Şemsettin Kubat- haz. Ömer Faruk Yıldızkaya, Uğur Ofset, Eskişehir, 1986, 112 sayfa.
- *Aşkın Dizileri*, Âşık Yoksul Derviş-Şemsettin Kubat-, Öztürk Matbaası, Ankara, 1987, 72 sayfa.
- *Yüz Bin Oldu Yarelerim-Şiirler-*, Âşık Yoksul Derviş, Öztürk Matbaası, Ankara, 1989, 136.
- *Dost Eline Götür Beni “Tasavvufi Şiirler”*, Âşık Yoksul Derviş, Öztürk Matbaası, Ankara, 1989, 120 sayfa.
- *Nefeslerin Özü-Değişler-*, Âşık Yoksul Derviş, Ufuk Ofset, Ankara, 1993, 146 sayfa.
- *Yunusça-Şiirler-*, Şemsettin Kubat-Âşık Yoksul Derviş-,Erk Yayıncılık, Ankara, 1996, 152.
- *Değişlerin Dilinden-Şiirler-*, Şemsettin Kubat-Yoksul Derviş-, Gürlar Ofset, Ankara, 1997, 256.
- *Güzelleme-Şiirler-*, Şemsettin Kubat-Yoksul Derviş-, Gürlar Ofset, Ankara, 1998, 152.
- *Duygularla Nefeslerle Evrensel Şiirlerimiz*, Şemsettin Kubat-Yoksul Derviş-, Afyon Valilik Yayınları 8, Altın Ofset, Afyon 1999, 333.
- *Atatürk ve Cumhuriyet-Şiirler-*, Âşık Yoksul Derviş- Şemsettin Kubat-,Salihli, 2002, 64.

- *Sevgi Yolunda*, Şemsettin Kubat-Âşık Yoksul Derviş-, Uğur Ofset, Eskişehir, 2004, 201.
- *Destanlarım*, Âşık Yoksul Derviş-Şemsettin Kubat-, Kültür Ajans Yayınları, Ankara, 2004, 174.
- *Türkülerin Dili-Şiirler-*, Halk Ozanı Âşık Yoksul Derviş-Şemsettin Kubat-, (?), (?), 170 sayfa.
- *Anadolu'dan Bir Ses/Voix d'Anatolie*, Fransızca'ya Çeviren: Ariane Willems, L'Arbre a Paroles, Belçika-Brüksel, 2007, 172 (Sarı, 2010b- C.I: 146-149).

Tarikatlar, insanların yetişmesinde, dinî-tasavvufî hayatta ve edebiyatta etkili olmuş eğitim merkezlerindedir. Özellikle Osmanlı Devleti zamanında öne çıkan tarikatlar, adları ve eğitim metotları farklı olsa da öz olarak “Yaratan”ı tanıma ve tanıtmaya” diyebileceğimiz hedefleri bir idi. Yoksul Derviş’in bağlı bulunduğu tarikat, Kâdiriyye tarikatı olup Anadolu’ya XV. Yüzyılın ortalarında Eşrefoğlu Rûmî (ö. 874/1470) vasıtasıyla girdiği söylenir (İz, 1969: 139; Öngören. 2000: 223; Öztürk, 1992: 283; Yılmaz, 2001: 397). Abdulkadir-i Geylânî (Gilânî)’ye (v. 561/1167) nispet edilen tarikat “Cilâniyye” diye bilinir. Kaynaklarda verilen bilgiye göre söz konusu tarikat, Hz. İmam Hüseyin (r.a.) (626-683), Hz. İmam Hasan (r.a.) (625-672) ve Hz. Ali (r.a.) (599-662) yoluyla Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) (570-632) efendimize kadar ulaşır (Eraydın, 1981: 275; Hüseyin Vassaf, 1990: 51; Sadık Vicdanî, 1338: 39). Tarikatın Hüseyini Kolunu Karacalar’da Şeyh Hacı Halil (Hak Halili) (1823-1907) kurur (Sarı, 2010b- C. I: 17; Yıldırım 2007: 237).

Yoksul Derviş’in derviş olarak yetiştiği dergâhın kurucusu Hak Halili’dir. Şeyh Hacı Halil (Hak Halili) (1823-1907), Nakşibendî ve Kadirî tarikatı halifelerinden Muhammed Celâleddin Efendi’nin babası, nakli delillere göre soyu Peygamber Efendimiz’e (s.a.v) dayandırılan bir şahsiyettir (Sayın, 1983: 1). Yemen’den Horasan’a, buradan Anadolu’ya ve daha sonraları Afyonkarahisar’ın Aziziye (Emirdağı) ilçesine gelip yerleşen bir aileye mensuptur. *Hak Âşığı ve Halk Ozanı Âşık Yoksul Derviş-*, I. cilt (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği)- adlı çalışmada “Hak Halili’nin Aile Şeceresi” başlığı altında bir şecere verilmiştir (Sarı, 2010b-C.I: 102). İyi bir eğitim alıp Mevlevî olarak yetişen Hak Halili, Câmîü’l-Ezher’e baş Müderris olarak görevlendirilir (Sayın 1983: 1; Sarı 2010-C.I: 66). İstanbul ve Şam gibi merkezlerde hizmet eder; Şam Mevlevîhanesi şeyhliğinde bulunur. 1886 yılında geldiği Karacalar köyünde bir medrese kurarak halkı uyandırmaya çalışır. Halkın ruhuna daha uygun gördüğü için köyde bir Kadirî dergâhı açar. Vefatından sonraki yıllarda dergâhın başına kızı Bacı Sultan (1881-1965) geçer (Eryıldırım, 2001: 26; Yıldırım, 2007: 8). Yoksul Derviş’in tarikata intisabı bu dönemde gerçekleşir. Yoksul Derviş, derviş olarak bağlandığı Karacalar dergâhına o günden bugüne aşkla hizmette bulunur. Derviş olarak yetiştiği dergâhın “Türbe Camii” diye anılması sonrası burada imamlık vazifesini üstlenir.

Sözün özü Yoksul Derviş, şiirlerinde dile getirdiği gibi Kadiri Tarikatı'nın Emirdağ-Karacalar Köyü'nde bulunan Kadiri Dergahı'nın Hüseyin Koluna bağlıdır. Yoksul Derviş, sohbetlerinde, yazılarında ve şiirlerinde bağlı bulunduğu tarikatın ilkelerini ve ulularını aşkla anlatır (Sarı, 2010-C.I: 49). *Kerbelâ Şehitleri* adlı kitabının arka kapağında da Kadiri Dergahı'nın Hak Halili Ocağı'ndan Hüseyin Kolu dervişlerinden olduğu yazılıdır (Kubat, 1967).

Yoksul Derviş, şiirle meşgul ailesi ve çevresi, şiir yazma konusunda kendisine önderlik yapacak bir hocası, bu konuda kabiliyetini geliştirecek eğitimi aldığı bir okulu olmamasına rağmen, 12 yaşında şiir yazmaya ve 23 yaşında saz çalmaya başlar. Kadiri tarikatına bağlı olmakla birlikte özünde ve sözünde tarikatları birleştirir:

“Sev sevil her işi kolay kılasın

Ne olursan ol da yine gelesin

Ele dile bele sahip olasın

Bu varlık sendeyse öğünmelisin” (Sarı, 2010b-C.I: 151).

Bu dörtlüğünde; “İster kafir, ister putperest ol, ister yüz kere tövbe etmiş ol ister tövbeni yüz kere bozmuş ol, bu kapı umutsuzluk kapısı değildir. Kim olursan ol yine gel” sözüne atfen Mevlana ile Mevleviliği; “Eline, beline, diline sahip ol” düsturuna atfen de Hacı Bektaş Veli'yi ve Bektaşiliği hatırlatır (Sarı, 2010b-C.I: 150).

Şiirlerinde sıcak, samimi, duygulu, coşkulu, âşıkane ve duru söyleyişleri ile lirizmin en güzel örneklerini verir. Bu yönleriyle yüz yılların ötesinden Yunus Emre'yi, Pir Sultan Abdal'ı, Hacı Bektaş Veli'yi günümüze getirir. Hak, Muhammed, Ali, Ehli Beyt, On İki imam aşığı Yoksul Derviş; bir yönüyle Nesimi, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi bir Hak âşığı, bir yönüyle de Karacaoğlan, Koroğlu, Dadaloğlu, Âşık Veysel gibi bir halk ozanıdır. Yoksul Derviş deyiş, nefes, duvaz, destan, ağıt, güzelleme, koçaklama, koşma, taşlama gibi âşık tarzı şiirin hemen hemen bütün türlerinde şiir söylemiştir (Sarı, 2010b-C.I: 151).

3. Yoksul Derviş'in Şiirlerinde Hacı Bektaş Veli Sevgisi

Hak Halili Bacı Sultan Dergahı'nda “semah” ve “semah canları” olarak dillendirilen “semah” ve “semah zakirliği”nin Alevi ve Bektaşî kültüründe ve şiirlerinde de ayrı bir önemi vardır. Yoksul Derviş, birçok şehrimizde ve Karacalar köyünde düzenlenen törenlerde “semah zakirliği” ve “dergâh temsilcisi” olarak görev yapar. Bu yakınlık onun Bektaşiliğe olan gönülden bağlılığının bir nişanesi gibidir. Yoksul Derviş'in Hacı Bektaş Veli sevgisi İslam'ın özünden, Hz. Muhammed ve Hz. Ali sevgisinden, bütün tarikatlara hoşgörüyü bakmasından ve bağlı bulunduğu Kadiri tarikatının ilkelerinden gelir.

Yoksul Derviş üzerine yapılan bir çalışmada “Yoksul Derviş'in Aleviliği ve Bektaşiliği” başlıklı bölümden, “Alevi halk ozanı, Ehlibeyt ozanı” değerlendirilmesi

yapılan Yoksul Derviş'in, Kadirî tarikatının Hüseyini koluna mensup ve Alevi İslam anlayışına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Allâh (c.c.), Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Hz. Ali (r.a.) aşkıyla yaşayan Yoksul Derviş, Ahmed Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi gönül sultanı ulular hakkında şiirler yazmıştır (Sarı, 2010b-C. I: 103).

Kendisiyle yapılan bir sohbette Yoksul Derviş şunları söyler:

“Alevisi, sünnesi, Bektaşisi, Mevlevîsi hepsi de bu dinin mensupları. Birinin diğerinden üstünlüğü yok. Hepsini de aynı derecede severim. Evet, ben Abdülkadir Geylânî Efendimize bağlıyım. Kadirî tarikatının Hüseyini koluna mensubum, ama hangi mezhepten ve hangi tarikattan olursa olsun Allâh'ın yarattığı her kula aynı sevgiyle bakarım[...]” (Sarı, 2010b-C. I: 103).

Yoksul Derviş, “Ozaniyım” adlı şiirinde de “Alevi ozanı” olduğunu söyler:

“Aleviyiz Caferiyiz

Hüseyinîyiz yol eriyiz

Ehli beytin kullarıyız

Çün Alevi ozaniyım” (Sarı, 2010b-C. II: 121).

Yoksul Derviş, bir ankete verdiği cevapta; “Alevi-Bektaşî deyince, Alevilik İmamı Ali'den beri, Bektaşîlik Hoca Ahmed Yesevi'den, Hacı Bektaşî Veli'den beri vardır” (Ayдын, 2004: 529) der.

Yoksul Derviş, Cem Vakfı'nın düzenlediği “Anadolu İnanç Önderleri” toplantısında “Ehlibeyt nedir?” sorusuna cevaben; “Ehli beyt, İmamı Ali, İmamı Hasan, İmamı Hüseyin, Fatımatı Zehra'dır. Hz. Muhammed Mustafa'nın kızı Hz. Fatımatı Zehra'nın evlatlarıdır. Ehlibeyt demek Peygamber Efendimizin ev halkı demektir. Bu da Kur'an-ı Kerim'in ayetinde açıkça bellidir...” (Ayдын, 2004: 529) açıklamasında bulunur.

Yoksul Derviş'in bağlı bulunduğu Kadirî Tarikatı, silsile itibarıyla Hz. Ali (r.a.)'ye, oradan Peygamber Efendimize ulaşır. Bunun için Yoksul Derviş şiirlerinde, bağlı olduğu tarikatın yanı sıra iki cihanın serveri Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e ve Peygamber Efendimiz tarafından “İlim şehrinin kapısı” olarak övülen Hz. Ali Efendimize çokça yer verir. Bu anlatımlarda “Allah, Muhammed, Ali” sıralamasına özen göstermesi de dikkat çekicidir:

“Evvelâ Hudâ'ya secde kılayım

Muhammed, Ali'ye kurban olayım

Anlar isen sofu beyan eyleyim

Kur'ân'da okunan Ehlü'l Abadır” (Sarı, 2010b-Cilt I: 105).

Yoksul Derviş'in candan bağlandığı Hacı Bektaş Veli'nin hayatıyla ilgili olarak incelediğimiz kaynakların bazılarında, daha çok menkıbelere dayalı bilgilerden hareketle, doğum tarihi, doğum yeri, ölüm tarihi gibi konularda hakkında kesin bilgi bulunmadığı, yaklaşık olarak 1209-1271 yılları arasında yaşamış olabileceği, Anadolu'ya gelmiş veya Anadolu'da doğmuş olabileceği gibi kesin olmayan bilgiler bulunmaktadır (Yıldırım, 2007: 242). Asıl adının "Bektaş" olduğu, vefatından sonraki yıllarda "Hacı Bektâş-ı Veli" diye şöhret bulmuş olabileceği zikredilir (Ocak, 1996a: 455).

Sonraki zaman içinde yapılan bazı çalışmalarda kesin olmayan konular üzerine yeni değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Buna göre Hacı Bektaş Veli 1207-1271 yılları arasında yaşamış tarihi bir şahsiyet olup *Vilâyetnâme/Velâyetnâme*'den hareketle verilen bilgilere göre Horasan'ın Nişabur şehrinde doğup yetişmiş, Horasan'dan Türkistan'a gitmiş, mürşidi Ahmed Yesevi tarafından Rum'a (Anadolu) görevlendirilmiş, kardeşi Mentеш'le birlikte Anadolu'ya gelip Suluca Karahöyük'e yerleşmiştir (Duran, 2007: 34; Duran, 2014).

Çalışmalarda muhakkak dikkate alınan *Vilâyetnâme*, Bektaşî menakıbnamelerinin en tanınmış olup, Hacı Bektaş Veli'nin hayatına ayrılmıştır (Ocak, 1996b: 471). Hacı Bektaş Veli, Ahmed Yesevi'nin halifesi Lokman-ı Perende'nin müridi olup yanında iyi bir eğitim almış (Yıldırım, 2007: 242), tesiri Anadolu'ya ve Anadolu dışına taşmış mutasavvıf, âlim ve Bektaşîlik yolunun öncüsü bir şahsiyettir (Duran, 2014).

Bazı çalışmalarda Hacı Bektaş Veli'nin H.669/M.1271 tarihinde vefat ettiği, Bektaşîliğin, Hacı Bektaş Veli Horasanî tarafından kurulmuş bir tarikat olduğu, Anadolu'da tekkesinin bulunduğu mahalleye Hacı Bektaş adı verildiği, Hacı Bektaş Veli'nin sünnî bir şeyh olduğu, ancak zamanla bazı tarikat ve inanç sistemlerinin etkisinde kaldığı yazılıdır (Kara, 1999: 282).

Hacı Bektaş Veli'nin vefat tarihiyle ilgili olarak yapılan yeni bir çalışma dikkat çekicidir. Yazma ve matbu eserlerde Hacı Bektaş Veli'nin vefat tarihiyle ilgili verilen bilgilerin, tarihî bilgi ve belgelerle karşılaştırılıp değerlendirilen bu kapsamlı araştırmada Hacı Bektaş Veli'nin ölümüyle ilgili olarak söylenen tarihlerin hiçbirinin doğru olmadığı; Hilmi Ziya'nın zikrettiği "700 (1300-01) senelerine tesadüf ettiğini tahmin ederiz" ifadesinin "makul bir tahmin" olarak kabul edilebileceği söylenerek konuya yeni bir bakış açısı kazandırılır (Köksal, 20201: 29).

Hakkındaki tarihî belge ve bilgiler yetersiz olan Hacı Bektaş Veli, "Menkıbevi Hacı Bektaş Rum abdallarının pîri" ve "Diyâr-ı Rum'un (Anadolu) büyük evliyasından" olarak kabul edilir (Ocak, 1996a: 455). Anadolu'da otuz altı yıl irşat faaliyetlerinde bulunan Hacı Bektaş Veli'nin, bazıları tartışmalı olan ve bazıları üzerine bilimsel çalışmalar yapılmış bulan eserleri şunlardır: *Makâlât; Şerh-i Besmele; Fatıha Tefsiri; Şathiyye; Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye; Nesâyih-i Hacı Bektâş-ı Veli; Risâle; Kitâbü'l-Fevâid* (Duran, 2014; Ocak, 1996a: 455).

“Tarık” ve “tarikât” “Arapça, yol demektir” (Cebecioğlu, 2009). “Tarikat” için daha açık ve net olarak “Hakk’ı tanıma ve tanıma yolu”; muhibbin ruhen ve zihnen yetiştiği bir eğitim ocağı diyebiliriz. Bu eğitim sisteminin uygulandığı “okul”ların adları, mekânları ve ilkeleri farklı, ama hedefleri aynıdır: Aşk, sevgi, hoşgörü, paylaşma, çalışma ve birlik gibi ortak insani değerlerle mücehhez, kendine ve topluma yararlı bireyler yetiştirmek. Yesevîlik, Bektaşîlik, Kadîrîlik, Mevlevîlik, Halvetîlik gibi “yollar”ın sadece adları farklıdır.

Yoksul Dervîş’in Hacı Bektaş Veli sevgisi de bu minval üzerine kuruludur. “Hak, Muhammed, Ali” kaynaklıdır ve bu aşkın bir tezahürüdür. Aynı aşk, Hz. Hüseyin, On iki imam, Eh-i Beyt, A. Geylani, Yunus Emre, Mevlana, Sultan Divani, Aşık Veysel ve diğer ulular üzerine yazdığı şiirlerinin de temelini oluşturur. Mevlidinde, nevrüziyelerinde, duazlarında, mersiyelerinde, deyişlerinde, nefeslerinde ve diğer şiirlerinde öz aynıdır; sevgi, muhabbet ve birlik.

Hak âşığı Yoksul Dervîş, Kadîrî tarikâtına bağlı olmakla birlikte Mevlevîlik ve Bektaşîlik tarikâtlarının ilkelerine bağlı kalmaktan, ulularını candan sevmekten ve şiirlerinde zikretmekten uzak değildir. İlk şiirlerinde “Yunus” mahlasını kullanması, Mevlevîliğin ikinci merkezi durumundaki Afyonkarahisar Mevlevîhanesi türbesini fırsat buldukça ziyaret ederek Sultan Divani’ye ve türbede yatanlara duada bulunması, şiirlerinde Sultan Divani’ye benzerliklerinin bulunması (Sarı, 2010a) onun birleştirici yönüne verilebilecek misallerdendir.

Hacı Bektaş Veli’nin hayatında, kurduğu tarikâtında ve eserlerinde aşk, sevgi ve birlik temel ilkelerdendir. Yoksul Dervîş’teki Hacı Bektaş Veli sevginin oluşmasında bunun rolü büyüktür. Başka tarikata bağlı olmakla birlikte Hacı Bektaş Veli’ye duyulan bu sevgi Yoksul Dervîş’te ne ilk ne de sonudur. Başka tarikata mensup olmakla birlikte Hz. Ali, Hacı Bektaş Veli üzerine şiir yazmalar aynı sebeptendir. Başka bir ifade ile başka tarikata bağlı olmakla birlikte Hacı Bektaş Veli’ye olan candan bağlılığın ve sevginin temelinde Hacı Bektaş Veli’nin öğretilerinin ırk, din, mezhep, tarikât, cinsiyet ayrımı yapmaksızın herkese hitap edebilmesidir.

Bu etki, Afyonkarahisar Mevlevîhanesi’nin kurucusu Mevlevî şeyhi ve şairi Mehmed Çelebi (Sultan Divani)de de görülür. Bir çalışmada Mehmed Çelebi’nin Afyonkarahisar’da kırk Mevlevî dervîşinin eğitimi yanı sıra kırk Bektaşî dervîşinin eğitimiyle de meşgul olduğu kaydedilir (Sarı, 2008: 52). Aynı çalışmada, “Bektaşîliği” başlığı altında bir bölüm oluşturularak Mehmed Çelebi’nin Bektaşîliği, Hz. Peygamber’e ve âline olan sevgi ve saygıya dayandırılır ve Hz. Ali’nin anlatıldığı 20 bentlik “Murabba’-ı Mütekerriir”inin metni verilir (Sarı, 2008: 61 ve 159-162).

Başka bir çalışmada da Mevlevî şeyhi ve şairi Sabûhî Ahmed Dede’nin (öl.1647) “Bektaşîlik” yönünün olduğundan söz edilir. Ahmed Dede, küçük yaşlarda, İstanbul Eyüp’te Bektaşî Babası Kasım Babanın dervîşi olarak yanında yetişmiş, mürşidinin hayattayken ettiği tavsiyesi üzerine; mürşidinin vefatı sonrası Konya’ya

giderek Mevlevî şeyhi Bostan Çelebi'ye bağlanarak Mevlevîlik yoluna girmiş, burada 1001 günlük “çile” eğitimini tamamlayarak Mevlevî şeyhlerinden ve şairlerinden biri olmuştur (Sarı, 1992: 56-57). Sabûhî Ahmed Dede'nin bir beyti vardır ki, Mevlevîliği temsilen “ney”, Bektaşılığı temsilen de “nefes” kelimelerinin kullanıldığı beyitte adeta iki tarikat birbirine yakınlaştırılmış, “birader” olarak değerlendirilmiştir:

“Ney benimle nefes birâderidir

Bağlıyız ikimiz de bir nefese” (Sarı, 2018: 655).

Osmanlı döneminde Bektaşî tekkeleri, ırkı, dini, mezhebi ve tarikatı ne olursa olsun ihtiyaç duyan her insanın güvenle sığındığı merkezlerden biri olmuştur. XIX. Yüzyılda yaşamış hem eski hem halk edebiyatı tarzında eserler veren Adanalı Ziya (öl. 1932) bağlandığı bir tarikatı ve başını sokacak bir evi olmayan; Afyonkarahisar merkezde dergâh, tekke, türbe ve camilerde kalenderâne hayat süren bir şairdir. Ziya bir süre, Seyitgazi Bektaşî Zaviyesine çekilmiş ve bir müddet burada kalmıştır (Yersel, 1962: 2193/s) (Yersel, 1934: 194; Vicdani, 1962: 2). Bu durum da Hacı Bektaş Veli'nin ve dolayısı ile Bektaşiliğin bir ayırım yapmaksızın insanları kucaklamasına ve sevgilerini kazanmasına gösterilecek başka bir misaldir.

Yoksul Derviş, şiirlerinde bağlı bulunduğu Kadirîlik tarikatının ilkelerinden, tarikatın ve dergâhın uluları Abdulkadir Geylani, Hak Halili, Bacı Sultan (Zehra Sultan), Kadir Ağa ve diğerlerinden sıkça söz eder. Bütün bu anlatımlar Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt, On İki İmam ve Hacı Bektaş Veli aşkı ve saygısıyla beslenmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin bu tür şiirler dışında Yunus Emre, Mevlânâ, Pir Sultan Abdal, Âşık Veysel gibi yol gösterici gönül ehli uluların anlatıldığı şiirlerde de yer aldığı dikkat çekicidir:

“Hak Muhammed Ali Hasan Hüseyin

Zeynel Aba Bakir Caferî Mübin

Kazım Rıza Tağı Nağı Askerin

Meyti sahip zaman Hüseyinleriz (Sarı 2010-C.I: 53).

**

“On'ki İmam erkânında

Hüseyinler derler bize

Aşk-ı vahdet Hak yanında

Hüseyinler derler bize” (Sarı 2010-C.I: 52).

“Afyonkaraysarlıyız
Aslen Emirdağlıyız
Hak Halile bağlıyız
Hoş geldiniz Navruza” (Sarı 2010-C.I: 55).

**

“Gavsu Azam Hak Halili aşkına
Zehra Bacı Sultan Ulu aşkına
Abdülkadir Sultan Veli aşkına
Ya İmam Hüseyin, Mürvet Ya Ali” (Sarı 2010-C.I: 55).

**

“İşte Hacı Bektaşî Veli'nin sesi,
Oku Mevlânâ'yı, dinle Yunus'u
Hak Halili Bacı Sultan nefesi
Edepten erkândan yoldan bahseder” (Sarı, 2010b-C.I: 57).

**

“Bir yanında Hacı Bektaş Veli var
Bir yanında Şâhı Merdan Ali var
Bir müthiş sahada insan seli var
Yeniden doğuyor Mahsuni Şerif” (Sarı, 2010b-C.II: 117).

**

“Hazreti Mevlâna, Hacı Bektaşî
Ahmedi Rûfai ol Bendi Nakşi
Cümle evliyâlar koydular başı
Pîr Abdil Kadir'in yollarına hey” (Sarı, 2010b-C.II: 232).

**

“Bir gönül bir beden bir baş
Hâle hâldeş yola yoldaş
Ol hünkarı Hacı Bektaş
Velimize Hoş geldiniz” (Sarı, 2010b-C.II: 255).

“Ki tamam olunca merasim işi
Gavsu A'zam ile Hacı Bektaşî
Destur istediler seksen bin kişi
Yoksul Derviş görenlere aşk olsun” (Sarı, 2010b-C.II: 269).

**

“Ahmed-er-Rufai, Hacı Bektaşî
Konya'da Mevlânâ Şâh'ın yoldaşı
Bacı Zehrâ Sultan Kırkların başı
Beklerim yolunu gel Zehrâ Sultan” (Sarı, 2010b-C.II: 271).

**

“Gökten indi yeşil halı
Bezendi Ort'ören Beli
Geldi Hacı Bektaş Veli
Bacı Sultan'ın yılına” (Sarı, 2010b-C.II: 281).

**

“Yetmiş bin evliyâ Hacı Bektaşî
Cümle enbiyâlar Şâh'ın yoldaşı
Münkirin başına yıldırım taşı
Atar Bacı Sultan Hû deyi deyi” (Sarı, 2010b-C.II: 290).

**

“Aliç sardı kağnısına
Verdi buğday danesine
Hacı Bektaş Tekkesine
Vardı Âşık Yunus Emre” (Sarı, 2010b-C.II: 291).

**

“On'ki İmam'ın meyine
Hacı Bektaş'ın soyuna
Elmalı Tekke Köyü'ne
Hoş geldiniz, hoş geldiniz” (Sarı, 2010b-C.II: 296).

“Nesli Paki Hak Muhammed Ali’den
İrşat oldu Hacı Bektaşî Veli’den
Akın akın gelen Anadolu’dan
İşte Karac’ahmet Sultan dediler” (Sarı, 2010b-C.II: 303).

**

“İki bin ikide bir Mayıs ayı
Ankara’dan Hacı Bektaş yol boyu
İlleri, ilçesi, şehiri, köyü
Yollar Âşık Mahsuni’yi söylüyor” (Sarı, 2010b-C.II: 317).

**

“Allâh bir Muhammed İmam Ali’den
Ol Hünkârı Hacı Bektaş Veli’den
Yoksul Derviş öğüt aldık uludan
Bir tek gönül kıran kul bizden değil” (Sarı, 2010b-C.II: 321).

**

“Hak Muhammed, Ali için
Edep, erkân yolu için
Hacı Bektaş Veli için
Hoş geldiniz, hoş geldiniz” (Sarı, 2010b-C.II: 360).

**

“Gezdi evliyâyı Anadolu’dan
Himmet aldı Hacı Bektaş Veliden
Yola çıktı destur aldı uludan
Atatürk’ün yönü Cumhuriyet’ti” (Sarı, 2010b-C.II: 386).

**

“Hoca Ahmet Yesevi’de
Hacı Bektaşî Veli’de
Coşar gönüller evinde
Bir güzellik bir sevgi var” (Sarı, 2010b-C.II: 401).

“Hoşgörünün felsefesi
Sevip sevilmenin sesi
Hacı Bektaş, Mevlânâ’sı
Halk ozanı izleri var” (Sarı, 2010b-C.II: 426).

**

“Baştan başa güzel Anadolu’dan
Nevşehir’den Hacı Bektaş Veli’den
Eskişehir Sücaaddin Veli’de
Bizim ilden size selam getirdim” (Sarı, 2010b-C.II: 430).

**

“Hak Muhammed Ali olan
Hacı Bektaş Veli olan
Sekiz Cennet gülü olan
Sefâ geldin Hızır İlyas” (Sarı, 2010b-C.II: 497).

**

“Esip giden rüzgâr ile
Bektaş ile Hünkar ile
Belinde Zülfikar ile
Ali’yi gördüm Ali’yi” (Sarı, 2010b-C.II: 226).

Yoksul Derviş, ilk defa burada yayınlanan şiirinin son dördlüğünde söylediği gibi, milletleri bir araya getiren Hacı Bektaş sevgisinde, Hak yoluna dalmış, Muhammed’i ve can Ali’yi bulmuştur:

“Yoksul Derviş Hak yoluna daldılar
Muhammed’i can Ali’yi buldular
Tüm milletler bir araya geldiler
Sevgisinde Hacı Bektaş Veli’nin”

Yoksul Derviş, taranılan basılı kaynaklarda yer alan birçok şiirinde dile getirdiği Hacı Bektaş Veli sevgisini, baştan sona Hacı Bektaş Veli’yi anlattığı şiirlerinde daha net anlatmaktadır. Aşağıda tam metinleri verilen altı şiirden son ikisi Yoksul Derviş’ten

derlenmiş olup verdikleri bilgiye göre hiç bir yerde okunmamış ve yayımlanmamıştır. Şiirlerin metinleri ilk defa burada yayımlanmaktadır. Yoksul Derviş bu şiirlerde Hacı Bektaş Veli'ye olan candan bağlılığını ve sevgisini; Hacı Bektaş Veli'nin memleketi, hocaları, yaşayışı, ilkeleri, öğretileri, kerametleri ile ilgili terim ve kelimelere yer vererek gösterir. Bu yönüyle şiirler, Hacı Bektaş Veli'nin hayatıyla ilgili birer belge durumundadır.

Çalışmanın temelini teşkil eden söz konusu şiirlerde telmih yoluyla Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin kerametlerine yer verilmesi de dikkat çekicidir. Bilindiği gibi Allah, insanları birliğe, doğruya ve güzele çağrıda görevlendirdiği Peygamberlerine “mucize” ve ulu kullarına da “keramet” nasip etmiştir. Yoksul Derviş'in söz konusu şiirlerinde, Hacı Bektaş Veli'nin “olağanüstü hâl gösterme gücü” diyebileceğimiz; “kerameti delik taşında”, “güvercin donunda”, “Bir kuru duvara binip yürüten”, “Kayaları hamur gibi eriten”, “Horasan'dan kalktı kanat açarak”, “Kırşehir üstünden geldi uçarak”, “Kayalar yürüdü”, “Deliktaş'ta kerameti göründü”, “Güvercin donunda uçtu”, “Kerameti vardır o delik taşta”, “Delil uyandırıp çerağ yakması” gibi kerametlerine yer vermesi Hacı Bektaş Veli'ye candan bağlılığını ve sevgisini gösterir.

Yoksul Derviş'in Hacı Bektaş Veli'ye olan candan bağlılığı ve sevgisi onu tavsif etmek için kullandığı sözlerden de anlaşılacaktır. Söz konusu şiirlerde Hacı Bektaş Veli; sevgi kaynağı; şifahanesi; önünde eğilip saygı duyulan; hürmet, saygı, sevgi sunulan; insanlara kucak açan; insanlara kanat geren; bakışları sevgi dolu olan; ulular ulusu; asil soylu; gönlünde gurur olmayan; tevazu, hoşgörü sahibi olan; kendini bilen; güzel ahlak sahibi; ilimden dersini almış olan; sözleri evrensel olan; akılcı; muhabbet ehli; her insana aynı gözle bakan; lokmasında haram olmayan; sözleri örnek alınan; yüzünün nuru güneşin şulesini oluşturan şeklinde ve diğer ifadelerle tavsif edilir:

Hacı Bektaş Veli'ye

“Nice kerameti delik taşında
 “La feta” yazılı iki kaşında
 Yürüdüler cümle âlem peşinde
 Güvercin donunda bir nişânesi

Bir kuru duvara binip yürüten
 Kayaları hamur gibi eriten
 Münkir olanların kalbin çürüten
 Kırklar Meydanı'nda cefa hanesi

Eline diline beline dedi
Dikkat eyle kendi hâline dedi
Dokunma kimsenin gönlüne dedi
Sevgi kaynağıdır şifâ hanesi

Lokman Perende'yle Ahmet Yesevi
Kara kazanların kutsal aşevi
Ona Beytullâh'tır gönüller evi
Hakk'a ulaşmaktır çilehanesi

Yoksul Derviş der ki bir “Hû” diyelim
On'ki İmam erkânına uyalım
Önünde eğilip saygı duyalım
Gönüllerde baki ol ananesi” (Sarı, 2010b-C. II: 297).

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

“Horasan'dan kalktı kanat açarak
Köseğisi geldi ateş saçarak
Kırşehir üstünden geldi uçarak
İşte Hacı Bektaş Veli dediler

Tasavvuftan sağlam attımayayı
Yoğurdu da hamur etti kayayı
Düşünde derinden anla mânâyı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli dediler

Hocası tavafta Mekke dağında
Sıcak katmer ister gönül bağında

Aynı anda geldi kuşluk çağında
İşte Hacı Bektaş Veli dediler

Bir kuru duvara bindi de geldi
Darı çeç üstünde namazı kıldı
Hep bütün insanlar hayrete daldı
İşte Hacı Bektaş Veli dediler

Karahöyük'te bir dağva açtılar
Kayalar yürüdü ordan kaçtılar
İnandılar ayağına düştüler
İşte Hacı Bektaş Veli dediler

Deliktaş'ta kerameti göründü
Kazanlar kaynadı cemler kuruldu
Lokmalar dağıldı kısmet verildi
İşte Hacı Bektaş Veli dediler

Gelin canlar hep beraber analım
Ona hürmet sevgi saygı sunalım
Yoksul Derviş der ki semâh dönelim
İşte Hacı Bektaş Veli dediler” (Yıldırım, 2007: 244; Sarı, 2010b-C.II: 298).

Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye

“Sümbül çiğdem çiçek açan
Kokusun âleme saçan
Kırklar meclisini açan
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Güvercin donunda uçtu
Tüm insana kucak açtı
Kırşehir üstünden geçti
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Sevgi verdi umut verdi
İnsanlara kanat gerdi
Kayayı taşı yoğurdu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Aslı nesli İmamı Ali
Bakışları sevgi dolu
Açıktır erkânı yolu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Muhabbet sevgi yapısı
Gelene umut kapısı
Hakikattendir tapusu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Ariflerin gönlündedir
Âşıkların dilindedir
Yoksul Derviş hâlidir
Hünkâr Hacı Bektaş Veli” (Yıldırım, 2007: 245; Sarı, 2010b-C. II: 298).

Veli Merhaba

“Çiçek çiçek olmuş Şâh’ın avlusu
Hak Halili uluların ulusu

Bacı Sultan Velilerin Velisi
Hünkâr Hacı Bektaş Veli merhaba

Ulular ulusu oturur başta
Kerameti vardır o delik taşta
Seyrettim cemalin Hacı Bektaş'ta
Hünkâr Hacı Bektaş Veli merhaba

Canım kurban gerçek asil soylara
Birbirinden güzel Tuna boylara
Bizden selam olsun ulu soylara
Hünkâr Hacı Bektaş Veli merhaba

Belli ki bir gurur yoktur gönlünde
Tevâzu hoşgörü sevgi yolunda
İnkârlara Zülfikar var elinde
Hünkâr Hacı Bektaş Veli merhaba

Gerçeği yalana katana değil
İmkâmı elinden atana değil
Diken olup cana batana değil
Hünkâr Hacı Bektaş Veli merhaba

Yoksul Dîvâne'yim güzel çağları
Muhabbeti hoştur Dedebağları
Afyonkarahisar Emir Dağları
Hünkâr Hacı Bektaş Veli merhaba" (Sarı, 2010b-C.II: 298).

Hacı Bektaş Veli

Ne ararsan kendi kendinde ara
Kendini bilmekte bulunur çare
Ulular ulusu ol ulu pire
Yol Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Hep güzel ahlakın sahibi olan
İlimden teknikten dersini alan
Ele bele dile çün sahip olan
Ol Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Sevginin ırmağı döküldü çaya
Erenler saf oldu bu has bahçeye
Arap Acem Farsçadan da Türkçeye
Dil Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Hakk'ı aramadık Tur-i Sina'da
Aynı gözle baktık her insana da
Kâbe'miz var gönüldeki binada
Bul Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Sözleri nefesi evrensel oldu
Her çağda akılcı bilimsel oldu
Sevgisi gönüle akıp sel oldu
Göl Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Aşık Mecnun olup Leyla'yı bulan
Allah'ını bilir kendini bilen

Arayı arayı Mevlâ'yı bulan
Kul Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Bin bir çeşit gülü kokmak isteyen
Öz özünü Dara çekmek isteyen
Çağlayıp engine akmak isteyen
Sel Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Cahile nadana sırrımı verme
Sen seni gör sakın âlemi görme
Tabip değil isen yarayı sarma
El Hacı Bektaşî Veli'den geçer

Âşık Yoksul Derviş öğüdümü al
Dinle bir hikmeti bin manaya dal
Sazı sözü durmaz Pir Sultan Abdal

Tel Hacı Bektaşî Veli'den geçer (Yoksul Derviş'ten derlenen şiir ilk defa burada yayımlanmıştır).

Hacı Bektaş Veli

Türk dünyası uluları geldiler
Muhabbetin lezzetinden aldılar
Feyizinden hepsi irşat oldular
Işığında Hacı Bektaş Veli'nin

Horasan'dan evliyalı erenler
Ulu dergâhında pirlir piranlar
Gönül Kâbe'sine yüzler sürenler
Eşiğinde Hacı Bektaş Veli'nin

Ahmedi Yesevi ulu pirande
Arafat'ta sıcak pide verende
Hayran oldu ona Lokman Perende
Bu işinde Hacı Bektaş Veli'nin

Delil uyandırıp çerağ yakması
Her insana aynı gözle bakması
Asla haram yoktur helal lokması
Kaşığında Hacı Bektaş Veli'nin

Suluca'da bir mahkeme kuruldu
Şahidin var mı diye soruldu
Kayaların yürüdüğü görüldü
Keşiğinde Hacı Bektaş Veli'nin

Güvercin donunda höylüğe geldi
Darı cec üstünde namazın kıldı
Kerameti gören hep irşat oldu
Işığında Hacı Bektaş Veli'nin

Eline diline beline sahip
Canlar birbirine oldu mu sahip
Böyle tüm evrensel bir güce sahip
Öz şığında Hacı Bektaş Veli'nin

Pir Sultanlar Kul Himmetler coştular
Tarih sayfasından öte aştılar

Çağladılar gönüllere daşdılar
Aşığında Hacı Bektaş Veli'nin

Bütün dünya örnek aldı sözünden
Aşk mayası verdi kendi özünden
Şulesi güneşin nuru yüzünden
Maşukunda Hacı Bektaşî Veli'nin

Yoksul Derviş Hak yoluna daldılar
Muhammed'i can Ali'yi buldular
Tüm milletler bir araya geldiler

Sevgisinde Hacı Bektaş Veli'nin (Yoksul Derviş'ten derlenen şiir ilk defa burada yayımlanmıştır).

4. Sonuç

Yaşayan halk ozanlarımızdan Yoksul Derviş, doğup büyüdüğü Karacalar köyünde, Hak Halili tarafından kurulan Kadiri tarikatı Hüseyini kolu dergâhında, küçük yaşlardan itibaren yetişmiş; derviş olarak bağlandığı dergâhın ve Bacı Sultan'ın ilkelerini hayatında ve şiirlerinde yaşayış haline getirmiş bir Hak aşığı, bir halk ozanıdır.

Hayatı ve şiirleri incelendiğinde görülecektir ki, Kadiri tarikatına bağlı olmakla birlikte, İslam'ın “vahdet” anlayışından hareket eden Yoksul Derviş, bağlı bulunduğu tarikatın önderi Abdulkadir Geylanî'ye ve yetiştiği dergâhın ulularına yazdığı şiirlerdeki aşkla Mevlevîlik, Bektaşîlik gibi diğer tarikatların büyüklerine ve din ulularına da şiirler yazmıştır.

Bu çalışmada Yoksul Derviş'in hayatından, tarikatından ve eserlerinden söz edilerek Hacı Bektaş Veli için yazdığı; ikisi ilk defa burada yayımlanan altı şiirinden hareketle, ona karşı duyduğu sevgisi üzerinde durulmuştur. Görülmüştür ki, Hacı Bektaş Veli, başka tarikatlara bağlı pek çok şair gibi, Kadiri tarikatına bağlı Hak aşığı Yoksul Derviş tarafından da sevilmiş, hayatı ve tarikatıyla ilgili kelime ve terimlere yer verilerek öğretileri ve ilkeleri şiirlerde dile getirilmiştir.

Yoksul Derviş'in şiirlerindeki Hacı Bektaş Veli sevgisi, Hacı Bektaş Veli'nin ilkeleri ve öğretileriyle her tarikatta ve her toplumda sevilip evrenselleştğine bir örnek durumundadır. Bu çalışmayı önemli kılan husus, Hacı Bektaş Veli'nin öğretilerinin ve sevgisinin tarikatlar üstü oluşunu anlamaya katkı sağlamasıdır. Kadiri tarikatına bağlı Yoksul Derviş'in ikisi ilk defa burada yayımlanan altı şiirinden hareketle yapılan çalışmada bu sevgi ve candan bağlılık görülmektedir.

Kaynaklar

- Akkaya, Cevdet ve Hüseyin Koçak. (2021). “Alevilik Sünnilik Bağlamında Sosyal Bütünleşme ve Din: Emirdağ Karacalar Köyü Örneği”. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4(1), 138-153.
- Akkuş, Mehmet ve Ali Yılmaz. (1990). (Osmanlıcadan Çeviren). *Hüseyin Vassaf Sefîne-i Evliyâ*. İstanbul: Seha Neşriyat.
- Âşık Yoksul Derviş. (1967). *Kerbela Şehitleri*. Ankara: Akademi Matbaası.
- .(1986). *Gönülden Sesler-Şiirler-*. Haz. Ömer Faruk Yaldızkaya. Eskişehir: Uğur Ofset.
- .(1987). *Aşkın Dizileri*. Ankara: Öztürk Matbaası.
- . (1989). *Yüz Bin Oldu Yarelerim*. Ankara: Öztürk Matbaası.
- . (1989). *Dost Eline Götür Beni “Tasavvufi Şiirler”*. Ankara: Öztürk Matbaası.
- . (1993). *Nefeslerin Özü-Deyişler*. Ankara: Ufuk Ofset.
- . (1996). *Yunusça-Şiirler*. Ankara: Erk Yayıncılık.
- . (1997). *Deyişlerin Dilinden-Şiirler*. Ankara: Gürlar Ofset.
- . (1998). *Güzelleme-Şiirler*. Ankara: Gürlar Ofset.
- . (1999). *Duygularla Nefeslerle Evrensel Şiirlerimiz*. Afyon: Afyon Valilik Yayınları. Altın Ofset.
- . (2002). *Atatürk ve Cumhuriyet-Şiirler*. Salihli.
- . (2004). *Sevgi Yolunda*. Eskişehir: Uğur Ofset.
- . (2004). *Destanlarım*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- . (?). *Türkülerin Dili-Şiirler*. (?).
- . (2007). *Anadolu'dan Bir Ses/Voix d'Anatolie*, Fransızca'ya Çeviren: Ariane Willems, L'Arbre a Paroles, Belçika-Brüksel.
- Aydın, Ayhan. (2004). *Günümüz Alevî Ozanları*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.
- Aydın, Mehmet. (2000). (haz.). “Şiir Nedir, Şâir Kime Denir ve Afyon Yöresinde Yetişen Şâirler”. *Afyon-Bayat İlçesi Oğuz ve Türkmen Şöleni 1998* Ankara.
- Cebecioglu, Ethem. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Duran, Hamiye. (2007). *Velâyetnâme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- . (2014). “Hacı Bektaş Veli”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/>

- Ekmekçi, Mansur. (2006). *Yaşayan Çukurovalı Âşıklar ve Geleneğe Tabi Halk Şâirleri Antolojisi*. Adana.
- Eraydın, Selçuk. (1981). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Eryıldırım, İsmail. (2001). (Derleyen), *Hak Halili ve Yol Erkânı-Ehli Beyt'e Giden Üç Turna-*, Ankara.
- Görkaş, İrfan. (2002). “Günümüz Afyonkarahisar Aleviliğinde Mevlid: Şemsettin Kubat Örneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 24, 49-68.
- Köksal, M. Fatih. (2021). “Hacı Bektaş Veli'nin Ölüm Tarihi Hakkında”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 98, 11-40.
- Işık, İhsan. (2005). *Encyclopedia of Turkish Authors.2*, Ankara: p. 691.
- .(2006). “Kubat, Şemsettin”. *Türk Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. C. 6, Ankara: Elvan Yayınları.
- İz, Mahir. (1969). *Tasavvuf*, İstanbul: Rahle Yayınevi.
- Kara, Mustafa. (1999). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver. (2006). *Afyonkarahisarlı Halk Ozanları*. Ankara: Kültür ve Edebiyat Kitabevi.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1996a). “Hacı Bektaş Veli”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 455-458.
- . (1996b). “Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 471-472.
- Öngören, Reşat. (2000). *Osmanlılarda Tasavvuf*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Öztürk, Yaşar Nuri. (1992). *Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Sadık Vicdânî.(1338). *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'den Kâdiriyye*. İstanbul.
- Sarı, Mehmet. (1992). “Sabûhî Şeyh Ahmed Dede-Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- .(2010a). “Afyonkarahisarlı İki Hak Âşığı: Sultan Dîvanî ve Yoksul Derviş”. *1.Uluslararası Sultan Dîvanî ve Mevlevîlik Sempozyumu (27-29 Mayıs 2010)-Bildiriler Kitabı*, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, s. 15-49.
- . (2010b). *Hak Âşığı ve Halk Ozanı Âşık Yoksul Derviş-*. I. cilt (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği)-II. cilt (Şiirleri). Ankara: Afyonkarahisar Valiliği Yayınları.

- . (2018). “Mevlevî Şâiri ve Mesnevî Şârihi Sabûhî Ahmed Dede”, *HİKMET Akademik Edebiyat Dergisi*, Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı, Yıl: 4, Aralık, s. 648-667.
- Sarıtaş, Kamil. (2018). “Karacalarlı Bacı Sultan’da (Zehra Şahbaz) Öze Dönüş”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5(9), 9-134.
- Vicdânî. (1962). “Adanalı Ziya-Hayatı ve Şiirleri”. *Gençliğin Sesi* 2193, 2.
- Yaldızkaya, Ömer Faruk. (1986). “Emirdağlı Âşık Yoksul Derviş İle Bir Sohbet”. *Milli İrade Gazetesi*, 30 Ocak, s. 3.
- . (2008). “Emirdağlı Âşık Yoksul Derviş”. *Sevgi Yolu Dergisi* 69, 17.
- Yersel, Faruk Şükrü. (1934). “Adanalı Ziya”, *Taşpınar*. 19 Eylül 1934. C. 2 S. 23 s. 194.
- Yıldırım, Halil Eren. (2007). “Âşık Yoksul Derviş’in Şiirlerinde Dinî-Tasavvufi Unsurlar”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yılmaz, Necdet. (2001). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul: Osav Yayınları.

